

DEDE KORKUT KİTABI BAĞLAMINDA OĞUZLARDA TOY GELENEĞİ

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI*

ÖZ

Türk kültür hayatında törenlerin önemli bir yeri vardır ve bu törenler kültürün en ayrıcalıklı alanlarıdır. Törenlerin tekrarlarıyla geçmişe yaşam hakkı tanırken, aynı zamanda geleceği de şekillendirirler. Böylece geçmiş ile anı birleştirmiş olan toplumsal hafıza kimlik oluşturmada törenlerden yararlanarak hem toplumu hem de yaşanan coğrafyayı kimlik sahibi yapmış olur. Türk milleti ne kadar yer değiştirirse değiştirsin törenlerin kutlanılması ve sürekliliği, kültürel belleğin canlı tutulmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına büyük katkı sağladığı bir gerçektir.

Toylar, Türk kültür tarihi açısından çok önemlidir. Törenlerin ortaya çıkışında çeşitli unsurların rol oynadığı görülmektedir. Toplumların doğaya karşı mücadeleleri, Tanrı ve ruhlarla ilişkileri, tarım ve hayvancılık faaliyetleri, eğlenceleri, takvim bilgileri, bereket anlayışları gibi etkenler bu törenlerin oluşmasında etkili olmuştur. Eski Türk hayatında kurbanla ilgili şeylan (şölen), avla ilgili sığır ve ölümle ilgili olarak yağ törenlerinin varlığı bilinmektedir. Sonraki dönemlerde de belirtilen törenlerin dışında pek çok tören veya merasim yapılmış ve günümüzde de hala yapılmaya devam edilmektedir.

Türklerde törenler ve toy, çeşitli sebeplerle kutlanırlar. Bu toyların örneklerini Dede Korkut Kitabı'nda görmek mümkündür. Hikâyelerde toylar; han toyları, akına gidiş ve akından dönüş toyları, ilk avdan dönüş toyları, hacet veya dilek toyları, ad koyma toyları, düşün toyları, yağma toyları şeklinde geçmektedir. Bu makalede Dede Korkut Kitabı bağlamında Oğuzlarda kutlanan toylar ele alınıp yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Kitabı, Oğuzlar, toy, toy çeşitleri.

BOOK OF DEDE KORKUT IN THE CONTEXT THE OGHUZ OF THE TRADITION IN ENTERTAINMENTS

ABSTRACT

Ceremonies have an important place in Turkish cultural life and these ceremonies are the most privileged areas of culture. With the repetitions of the ceremonies, they give the right to life to the past and at the same time shape the future. Thus, the social memory which has combined the past and the moment, makes use of ceremonies in identity formation and makes both the society and the geography experienced. It is a fact that the celebration and continuity of ceremonies, no matter how many places the Turkish nation changes, makes a great contribution to keeping the cultural memory alive and transferring it to future generations.

Ceremonies are very important in terms of Turkish cultural history. Various factors play a role in the emergence of ceremonies. The struggles of the societies against nature, their relations with God and souls, agriculture and animal husbandry activities, entertainments, calendar information, and fertility were influenced by the formation of these ceremonies. In the old Turkish life, the existence of sacrifices (feast), hunting cattle and death ceremonies are known. In addition to the ceremonies mentioned in later periods, many ceremonies or ceremonies have been held and are still being held today.

* Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nbakirci@ohu.edu.tr, nedimbakirci@gmail.com. Orcid Id: 0000-0001-8672-9481

Ceremonies and entertainments are celebrated in Turkey for various reasons. Examples of these entertainments can be seen in the Book of Dede Korkut. Stories in entertainments; inn entertainments, return to the flock and return entertainments, the first hunting return entertainments, pilgrimage or wish entertainments, naming entertainments, wedding entertainments, spoil entertainments. In this article, the entertainments celebrated in Oghuzs in the context of Book of Dede Korkut are discussed and interpreted.

Keywords: The Book of Dede Kokrut, , Oghuzs, ceremony, ceremony types.

Giriş

Kültür geçmişten miras alınan ve yaşamın her alanını düzenleyen maddi ve manevi değerler bütünüdür. Kültürler, milletlerin duygu ve düşüncelerinin, dünya ve unsurlarını anlama ve anlamlandırma sistemlerinin, var olma ve geleceğe taşıma kaygılarının insan ve doğa gerçeğinin birleşmesiyle şekillenirler. Millet ve medeniyetlerin dünyayı algılamalarının ve tasarımlarının yansıması olarak grupla hareket etme, canlandırma, eğlenme, kaçınma, tapınma, yarışma, büyü gibi alanların birlikteliğiyle belirginleşen, bir araya gelmelerle yaşanan ve süreklilik kazanan davranış kalıpları (Çelepi, 2017: 7) olarak törenler, Türk kültür tarihi açısından çok önemlidir. Törenlerin ortaya çıkışında toplumların doğaya karşı mücadeleleri, Tanrı ve ruhlarla ilişkileri, tarım ve hayvancılık faaliyetleri, eğlenceleri, takvim bilgileri, bereket anlayışları gibi unsurlar etkili olmuştur.

Eski Türk hayatında kurbanla ilgili şeylan (şölen), avla ilgili sığır ve ölümle ilgili olarak yuğ törenlerinin varlığı bilinen (Duymaz, 2005: 39) bir gerçektir. Dolayısıyla toy Türk kültür hayatında önemli bir yere sahiptir. Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük'te toy kelimesi "ziyafet" (Türkçe Sözlük, 2005: 1998) olarak tanımlanmıştır. Bir başka sözlükte "Eski Türklerde ordu karargâhı" olarak ifade edilse de "ziyafet, toplu yemek, şölen, düğün yemeği" (Ayverdi, 2008: 3229) şeklinde toya karşılıklar verilmiştir. Genel olarak ziyafet olarak tanımlanan toy, belirli bir düzenle ilerleyen, içerisinde mutlaka kurbanın, ziyafetin ve eğlencenin yer aldığı bir araya gelmeleri karşılamaktadır (Çelepi, 2017: 20). Kargarlı Mahmut, Divanü Lûgat'it-Türk adlı eserinde toy için "ordu kurağı, düğün, kalabalık, ilaç yapılan bir ot, çanak yapılan çamur, toy kuşu" (DLT, 1999: 141-142) gibi karşılıklar kullanmıştır. Hatta aynı yerde Kaşgarlı Mahmut, "Bu sözden alınarak "Han Toy" denilir ki, hakanın ordu kurduğu yer demektir, bunu Oğuzlar bilmezler." (DLT, 1999: 141) şeklinde bir açıklama da yapmıştır.

Türk kültür tarihinde karşımıza çıkan toylar değişik amaç ve şekillerde kutlanılmıştır. Toylar birer tören olduğuna göre bu törenler insanları bir araya getirme, birlik ve beraberliği sağlama gibi amaçlarının yanı sıra törenin gelecek nesillere aktarımı amacını da taşımaktadır. Özellikle han toylarında Han, töreyi temsil ettiği için toylar aracılığıyla topluma çeşitli mesajlar vermektedir. Bu mesajlar ahlaki, idari açık mesajlar olduğu gibi toplumun aksayan yönlerini içine alan simgesel mesajlar da içermektedir. Han toylarının dışında Dede Korkut Kitabı'nda çeşitli sebeplerle düzenlenen pek çok toy vardır.

Dede Korkut Kitabı'nda Toy Çeşitleri

Dede Korkut Kitabı'nın Türk kültür dünyası açısından ne kadar değerli bir eser olduğunu ifade etmek için Fuat Köprülü'nün söylediği şu sözü hatırlatmak yerinde

olacaktır: “Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut’u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar.” Gerçekten Dede Korkut Kitabı Türk Edebiyatının en büyük abidelerinin, Türk dilinin en güzel eserlerinin başında gelir (Ergin, 2001: 5). Eserin çok cepheli olması edebiyattan dile, gelenekten atasözlerine, tarihten coğrafyaya, hâsılı pek çok alana kaynaklık etmesi, elbette bu eserin paha biçilmez bir değer kazandıracaktır. İnceleyenleri büyüleyen dili ve şiir yapısıyla edebiyatımızın bu eşsiz eseri hakkında bilim adamlarımızın görüşleri de (Sakaoğlu, 1998: 5-6) önemlidir. Bu metinler ifade ettikleri zannedilen tarihi gerçekler, dile getirdikleri sosyal ve ekonomik problemler, tasvir ettikleri tipler, göz önüne serdikleri kahramanlıklar sebebiyle değil edebî bir metin olmaları bakımından da değerlidirler (Aktaş, 2000: 31). Çünkü bu metinler teşekkül ettiği sözlü gelenekte Oğuzların edebî zevklerini, metin kurmada ve onu anlatmada ne kadar becerikli olduklarını ortaya koymaktadır (Bakırcı, 2016: 5).

Dede Korkut Kitabı’nda yer alan hikâyelerde pek çok toy çeşidine rastlanmaktadır. Bu toylar arasında yılda bir kez düzenlenen han toyları, hacet için yapılan toylar, ilk av olması sebebiyle yapılan toylar, ad koyma toyları, düğün toyları, yağma toyları ve akın toyları gibi toylar sayılabilir. Yeme içme, toy, şölen gibi çeşitli adlar verilen bu ziyafetlerde attan aygır, deveden buğra ve koyundan koç kıldırılıp tepe gibi et yığılır, göl gibi kımız sağılır. Orhan Şaik Gökyay, Dede Korkut Kitabı’ndaki toylarla ilgili şöyle demektedir: “Hikâyelerden bir bölümü Bayındır Han’ın düzenlediği bu toylarla başlamaktadır. Bunlar çok zengin ziyafetlerdir.... Bu toylar türlü vesilelerle verilmektedir. Her akından yenerek dönüşte böyle yedi gün-yedi gece süren yeme içmeler olur. Çocuğa ad konacağı zaman da yine Kalın Oğuz beyleri çağrılıp konuklanır. Oğlun ilk avından dönüşünde de yine attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kıldırılarak Kalın Oğuz beyleri toplanır. Sonra Hacet toyları vardır. Bu toylar da zengin olur ve ötekilerden ayrı bir özelliği vardır, burada açlar doyurulur, yalınca giydirilir ve borçlu borcundan kurtarılır. Büyük sevinçler içinde toy düzenlenir. Beyrek’in on altı yıl sonra Oğuz’a dönüşü de attan, deveden, koyundan, sığırdan kurbanlar kesilip nice kul karavaş azad edilerek kutlanmıştır. Düğünlerde de böyle ziyafetler verilir, kazanlar kurulu, yahnılar yapılır. Buna da şölen yemeği denir. Bayındır han’ın yılda bir verdiği yağma toyu, taşıdığı anlam yönünden bunlardan ayrılmaktadır.” (Gökyay, 2000: CCCXCIII-CCCXCIV).

Orhan Şaik Gökyay’ın bu ifadelerinden hareketle Dede Korkut Kitabı’nda yer alan toyları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1. Han Toyları
 2. Akına Gidiş ve Akından Dönüş Toyları
 3. İlk Avdan Dönüş Toyları
 4. Hacet veya Dilek Toyları
 5. Ad Koyma Toyları
 6. Düğün Toyları
 7. Yağma Toyları
- 1. Han Toyları**

Oğuzlarda Hakan her yıl bir toy düzenlemekte ve bütün Oğuz Beylerini bu toya davet etmektedir. Bu toya bütün beylerin katılması zorunludur. İbrahim Kafesoğlu, Hun Türklerinde toya katılmanın zorunlu olduğuna dair şu bilgileri verir: “Hakanın başkanlığında ve hatunun, prenslerin huzurunda başlayan toplantıya hükümet üyelerinin, asker-sivil bütün görevli başbuğların, diğer yüksek makam sahiplerinin tabi Hun boyları ve yabancı zümre temsilcilerinin katılmaları mecburi idi. Çünkü bu mecliste ve toplantı münasebeti ile hükümdar tarafından verilen yemekte hazır bulunmak devlete sadakat işareti sayılıyor, aksi durum ise itaatsizlik, isyan manasını taşıyordu.” (Kafesoğlu, 2015: 249). Hükümdarların gücünün ve meşruiyetinin ifadesi olan bu toylar, hükümdar ailesi tarafından çeşitli zamanlarda düzenlenir. Bu toylar devlet meclislerinde alınan kararlar büyük şenliklerle duyurulması olarak anlam bulur. Hakanlar aldıkları kararları büyük ziyafetler eşliğinde halklarına bildirerek halkın desteğini alırken, gelecekle ilgili planlarını da aktarırlar. Bütün bunlar halkın, yöneticilerin gücünü sergileme fırsatı buldukları büyük ve ulu toylarda gerçekleşmiştir (Çelepi, 2017: 23).

Dede Korkut Kitabı'nda Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazılık Koca Oğlu Yiğenek Boyu ve Begil Oğlu Emren'in Boyu adlı hikâyelerin başında hanlar hanı Bayındır Han'ın toy düzenlediği görülmektedir. Bayındır Han'ın yılda bir kez verdiği toy hikâyelerde “Bir gün Kam Gan oğlu Han Bayındır yerinden kalkmıştı. Şami otağını yeryüzüne diktirmişti. Alaca gölgeliği gökyüzüne yükselmişti. Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Bayındır yılda bir kerre ziyafet verip Oğuz beylerini misafir ederdi.” (Ergin, 2001: 21) veya “Kam Gan oğlu Han Bayındır yerinden kalkmıştı. Kara yerin üstüne ak otağını diktirmişti. Alaca gölgeliği gökyüzüne yükselmişti. Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. İç Oğuz, Dış Oğuz beyleri Bayındır Han'ın sohbetine toplanmıştı.” (Ergin, 2001: 57, 144, 165) şeklinde geçmektedir. Görüldüğü gibi Bayındır Han yılda bir kere toy düzenlemektedir. Bu toya bütün İç Oğuz ve Dış Oğuz beylerini davet etmiştir. Beylerin ise bu davete gelmeleri zorunludur. Bayındır Han, toyda beyleriyle Türk devlet geleneğinin en önemli özelliklerinden bir olan istişare yapmaktadır. Bayındır Han bu istişarelerle devlet işlerini yürütmesinin yanı sıra halkın dini, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerinin devamlılığını da sağlamaktadır. Bayındır Han, aynı zamanda İç Oğuz beyleri ile Dış Oğuz beyleri arasından birlik ve beraberliği de sağlamış olmaktadır.

2. Akına Gidiş ve Akından Dönüş Toyları

Eski Türk toplumu başarı ve sevinç getiren olaylar için şükranlarını belirtmek amacıyla toylar tertip etmişlerdir. Özellikle hanlar akına çıkmadan önce ve akın dönüşünde toy düzenledikleri bilinmektedir. Bu akınların ilki Oğuz Kağan Destanı'nda görülmektedir. Oğuz Kağan, kahramanlığını kanıtladıktan sonra akına çıkmak için toy düzenlemiştir. Daha sonra Oğuz Kağan'ın her akın dönüşünde de toy verdiği anlaşılmaktadır.

Dede Korkut Kitabı'nda Kam Gan oğlu Bayındır Han ile Salur Kazan akın toyları düzenleyerek Oğuz beylerine akına çıkma izini vermişlerdir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek, Kazılık Koca Oğlu Yiğenek, Begil Oğlu Emren hikâyelerinde Bayındır Han'ın toy tasvirleriyle başladığı ve Oğuz beylerine akın izni verdiği düşünülebilir. Ancak Salur Kazan'ın düzenlediği toyların Bayındır Han'ın toylarına göre akına çıkma toyu olma özelliğine daha fazla sahiptir. Çünkü Bayındır

Han sembolik olarak törenin gereğini yerine getirmek için toy düzenlerken Salur Kazan aktif bir biçimde savaflara, avlara katılmakta ve akınları bizzat yönetmektedir.

Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı hikâyede Salur Kazan, bir toy düzenlemiş ve bütün Oğuz beylerini toya davet etmiştir. Toyda yiyip içip eğlendikten sonra Salur Kazan kaba dizi üzerine çöküp “Ünümü anlayın beyler, sözümü dinleyin beyler, yata yata yanımız ağırdır, dura dura belimiz kurudu, yürüyelim beyler, av avlayalım, kuş kuşlayalım...” (Ergin, 2001: 38) diyerek toy sonrasında ava ve akına çıkmaya teşvik ettiği ve izin verdiği görülmektedir.

Kazan Beyin Oğlu Uruz Beyin Esir Olduğu hikâyede ise toy sırasında Salur Kazan, oğlunun o güne kadar hiçbir kahramanlık yapmadığı aklına gelince ağlar. Bunu gören Uruz, babasına sebebini sorar. Babası da Uruz’a aklından geçenleri anlatır. Bunun üzerine Uruz babasına “Hüneri oğlu babadan mı görür öğrenir, yoksa babalar oğuldan mı öğrenir, ne zaman sen beni alıp kâfir hudut boyuna çıkardın, kılıç çalıp baş kestir, ben senden ne gördüm, ne öğrenirim.” (Ergin, 2001: 93) dedikten sonra baba Salur Kazan oğlunu ve beylerini alarak akına çıkar.

Adı geçen her iki hikâyede akın için toy düzenlendiği ve Salur Kazan’ın izniyle beylerinin akına çıktığı anlaşılmaktadır. Aynı hikâyelerin sonunda da akınlardan başarıyla dönen beylerine Salur Kazan’ın toy verdiği görülmektedir. Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı hikâyenin sonunda “Kazan Bey ordusunu, çoluğunu çocuğunu, hazinesini aldı geri döndü. Altın tahtında yine evini dikti. Karacık Çobanı tavlacı başı eyledi. Yedi gün yedi gece yeme içme oldu. Kırk tane kul, kırk cariye oğlu Uruz’un başına azat eyledi. Kahraman koç yiğitlere çok ülke verdi, şalvar, cübbe, çuha verdi.” (Ergin, 2001: 55) ve Kazan Beyin Oğlu Uruz Beyin Esir Olduğu hikâyenin sonunda “Akça Kale Sürmeliye gelip Kazan kırk otağ diktirdi. Yedi gün yedi gece yeme içme oldu. Kırk evli kul ile kırk cariyeyi oğlunun başına çevirdi. Kahraman koç yiğitlere kale, ülke verdi, cübbe, çuha verdi.” (Ergin, 2001: 111) şeklin sevinç toyu tasvir edilmektedir. Bu toylarda sadece yeme içme yoktur, akında başarı gösteren erlere rütbe ve mevki dağıtıldığı da gözlenir.

İster akın öncesi ister akın sonrası olsun düzenlenen toylarda akın ve avın sosyal bir kurum olduğu, han izniyle akına çıkılabileceği, akında başarı için beylerin ve halkın doyurulması gerektiği gibi değerlerin ön plana çıktığı söylenebilir. Aynı zamanda beylerin ve halkın hanın verdiği bu toylarda bir araya gelmeleri sosyal dayanışmayı ve güç birliğini de göstermektedir.

3. İlk Avdan Dönüş Toyları

Oğuzlarda çok önemli özelliklere sahip olan av, sadece ekonomik bir anlam taşımamaktadır. Av, Oğuzların geçim kaynağı olmakla birlikte aynı zamanda tabiat-medeniyet mücadelesinin önemli sahnelerinden birisidir. Av medenileşme sürecindeki insanın temsilci kahramanlar önderliğinde tabiatla savaşıdır. Ekonomik olarak bir geçim kaynağı, sosyolojik olarak bir paylaşım, psikolojik olarak ilk izin verilmiş öldürme ve bu suçun sorumluluğunu kabile fertleriyle paylaşma ve düşmanla savaşın da bir provasıdır av (Duymaz, 2005: 48). Eski Türk hayatında çok büyük öneme sahip olan bu avlara Divanü Lûgat’it-Türk’te sığır adı verilmiştir. Zira Hanlar, her yıl halkla birlikte av merasimleri düzenlemişlerdir. Halk dağda, ormanda buldukları av hayvanlarını önüne katıp Hanın olduğu yere getirirler ve Han önünden geçen hayvanlardan avlar.

Atlı göçebe kavim olan Türklerde av, hayati bir öneme sahiptir. Bu sebeple Dede Korkut Kitabı'nda Boğaç ve Uruz'un ilk avları olması sebebiyle toy düzenlendiği görülmektedir. Bu iki hikâyede toy düzenleyen kişi kadındır. Ancak bu kadınların özel kadınlar olduğu anlaşılmaktadır. Dirse Han'ın hanımı bey kızı, Salur Kazan'ın eşi Burla Hatun ise Bayındır Han'ın kızı olması sebebiyle toy düzenleme hakkına sahip oldukları söylenebilir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde ilk av toyu; "Dirse Han'ın hatunu oğlancığının ilk avidir diye attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Oğuz beylerine ziyafet vereyim dedi. Toparlanıp yerinden kalktı, kırk ince kızı beraberine aldı, Dirse Han'a karşı vardı." (Ergin, 2001: 29) şeklindedir.

Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu hikâyede ise ilk av toyu; "Evine geldi. Han kızı boyu uzun Burla Hatun, Kazan'ın geldiğini işitti, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Oğlancığının ilk avidir, kanlı Oğuz beylerini davet edeyim dedi. Han kızı gördü ki Kazan geliyor, toparlanıp yerinden kalktı. Samur cübbesini üzerine aldı. Kazan'a karşı geldi." (Ergin, 2001: 98-99) şeklindedir.

Her iki hikâyede de avlanmak babanın iznine bağlıdır. Hem Boğaç hem de Uruz babalarıyla birlikte ilk avlarına çıkmışlardır. Babayla birlikte ilk ava çıkma hem bir izin hem de babaya saygı olarak düşünülmüştür. Eğer babadan izin alınmadan ava çıkılırsa Boğaç'ta olduğu gibi ataya saygısızlık olarak yorumlanmış ve bu saygısızlığın cezası da baba okluyla öldürülmek olmuştur. Babanın izni ile ava çıkan genç çocuğun hem yetişkinler sınıfına girmesini sağlamış hem de çocuğa atasının izinden gideceği, halefi ve mirasçısı olma hakkını kazandırmıştır. Aynı zamanda genç, sorumluk sahibi bir erişkin olduğunu, ad almaya, evlilik yapmaya ve bey olamaya hak kazandığını kanıtlamıştır (Duymaz, 2005: 52). Anne de çocuğun statü değiştirdiği bu av merasimi sonrasında toy düzenleyerek delikanlının toplum tarafından kabullenilmesini sağlamak istemiştir.

4. Hacet veya Dilek Toyları

Hacet veya dilek toyları istenilen bir olayın gerçekleşmesi için düzenlenen toylardır. Tanrı'dan bir dilek veya istek için dilek toyu verilir. İnsanlara iyilik yapıp, onları yedirip içirip doyurduktan sonra Tanrı'nın da mutlu olacağı düşünülür ve Tanrı'dan dilek dilenir (Koçak, 2011: 149). Hacet veya dilek toyu olarak adlandırılan toy çeşidi Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu adlı hikâyede geçmektedir. Bayındır Han'ın toy sahnesiyle başlayan hikâyede töre ile birey arasındaki uyuşmazlık simgesel olarak ortaya konur (Duymaz, 2005: 47). Çünkü Bayındır Han toyda oğlu olanı ak otağa oturtulmasını, altına ak keçe serilmesini, önüne ak koyun yahnisi konulmasını; kızı olanı kızıl otağa oturtulmasını, altına kızıl keçe serilmesini, önüne kızıl koyun yahnisi konulmasını; oğlu kızı olmayanı kara otağa oturtulmasını, altına kara keçe serilmesini, önüne kara koyun yahnisi konulmasını emretmiştir. Kısacası han toyunda töre gereği oğlu kızı olmayan karalanmış, karganmıştır. Hikâyede olay şöyledir: "Bir gün Kam Gan oğlu Han Bayındır yerinden kalkmıştı. Şami otağını yer yüzüne diktirmişti Alaca gölgeliği gök yüzüne yükselmişti. Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Bayındır yılda bir kerre ziyafet verip Oğuz beylerini misafir ederdi. Gene ziyafet tertip edip attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurduymuştu. Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin demiştir. Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun,

oğlu kızı olmayana Allah Taala beddua etmiştir, biz de beddua ederiz, belli bilsin demiş idi. Oğuz beyleri bir bir gelip toplanmağa başladı.” (Ergin, 2001: 21)

Toya oğlu kızı olmayan Dirse Han gelince Bayındır Han'ın emri üzerine kara çadıra oturulmuş, altına kara keçe serilmiş ve önüne kara koyun yahnisi konulmuştur. Dirse Han, toyda kendine reva görülen bu davranışı onur kırıcı, küçük düşürücü olarak algılamış ve öfkeyle toyu terk etmiştir. Dirse Han, durumu hanımına anlatınca hanımı, Dirse Han'a bir toy verip açları doyurmasını, çıplakları giydirmesini, borçluları borcundan kurtarmasını tavsiye etmiş, böylece bir ağzı dualının duası ile Tanrı kendilerine bir çocuk vereceğini söylemiştir. Bunun üzerine Dirse Han, bir toy düzenlemiştir. Toy hikâyede “Dirse Han dişi ehlinin sözü ile büyük bir ziyafet verdi, dilek diledi. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. İç Oğuz, Dış Oğuz beylerini başına topladı. Aç görse doyurdu. Çıplak görse donattı. Borçluyu borcundan kurtardı. Tepe gibi et yığdı, göl gibi kırmızı sağdırdı. El kaldırdılar, dilek dilediler. Bir ağzı dualının hayır duası ile Allah Taala bir çocuk verdi. Hatunu hamile oldu. Bir nice müddetten sonra bir oğlan doğurdu.” (Ergin, 2001: 24). Metinden de anlaşılacağı üzere toy bir hacetten dolayı verilen toydur. Dede Korkut Kitabı'ndaki diğer toylardan farklı olarak bu toyda yeme içmenin dışında çıplakları giydirip, borçluları borcundan kurtarma söz konusudur. Türk kültüründe çocuk sahibi olmak önemli bir unsurdur. Zira aile çocukla bir olur, bütün olur. Ailede çocuk yoksa o aile tam olarak aile olamamış demektir. Mukaddime'de yer alan “Oğul atanın yerine yetişenidir, iki gözünün biridir.” ifadesi avcı- göçebe toplum için erkek çocuğun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Bayındır Han, Dirse Han'a “Ey Dirse Han, ailede birliği dirliği sağlamak için çocuk sahibi olmak gerekir, eğer oğlun ve kızın yoksa sen ailede birliği sağlayamamışsın demektir. Sen önce çocuksuzluğunu giderip ailede birliği, bütünlüğu sağla ki obanda da birlik ve bütünlük sağlansın. Obanda birlik ve beraberlik sağlanmışsa millette de birlik ve beraberlik sağlanmış olacaktır.” demek istemiştir. Dirse Han, Bayındır Han'ın töre gereği kendisine yapılan muameleyi tartışmamış, bir toy düzenleyerek sıkıntısını ortadan kaldırmıştır.

5. Ad Koyma Toyları

Oğuzlarda önemli toylardan biri de ad verme toyudur. Türk halk anlatılarında kahraman erişkinlik yaşına kadar, biyolojik bir varlık olarak kabul edilmektedir (Duymaz, 2005: 51). Kahramanın tabii bir varlık olmaktan çıkıp sosyal bir varlık olmaya yükselmesi için bir kahramanlık yapması gereklidir. Bu kahramanlıklar içerisinde doğanın bir unsurunu alt etme, düşmanı yenme gibi unsurlar sayılabilir. Adı olmayan kahraman göstereceği kahramanlık neticesinde ad almaya hak kazanmış olacaktır. Sosyolojik anlamda kahramanın ad alması onun erişkinler topluluğuna katılması demektir. Bu sebeple bir toy düzenlenmesi söz konusudur.

Dede Korkut Kitabı'nda ad verme ile ilgili toy Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu ve Basat'ın Tepegözü Öldürdüğu Boyda yer almaktadır.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde Bayındır Han, her yıl bir yazın bir güzün erkek devesi ile boğasını güreştirir. Yine bir yazın Oğuz beylerinin çocukları meydana oynarken Bayındır Han'ın boğası salınır ve çocukların üzerine gelir. Bütün çocuklar kaçar ancak Dirse Han'ın oğlu kaçmaz. Oğlan, üzerine gelen azgın boğayı

yenip öldürür. Bu kahramanlık sonrasında ad almaya hak kazanır. Dirse Han oğlunun yapmış olduğu kahramanlık sonrasında bir toy düzenler. Bu toya Dede Korkut da çağrılır. Dede Korkut, boğayı öldürdüğü için oğlana Boğaç adını verir (Ergin, 2001: 24-25).

Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyunda, Kam Püre'nin oğlu on altı yaşına kadar bir yiğitlik göstermemiştir. Kam Püre'nin İstanbul'a gönderdiği kervanı beş yüz kâfir basınca Kam Püre'nin oğlu, kervanı kâfirlerin elinden kurtarır. Bu kahramanlığı duyan Kam Püre, bir toy düzenleyerek Dede Korkut'u çağırır ve Dede Korkut, oğlana Bamsı Beyrek adını koyar (Ergin, 2001: 59-62).

Basat'ın Tepegözü öldürdüğü Boyda ise Oğuz'un üzerine gelen düşmandan kaçarken Aruz Koca'nın oğlu attan düşer. Bir aslan bulup oğlunu büyütür. Oğuz tekrar yurduna dönünce aslan yatağından Aruz Koca'nın oğlunu bulurlar. Aruz Koca, oğlunu evine getirir ve bir şenlik düzenler. Dede Korkut çağrılıp oğlana aslan yatağında büyüdüğü için Basat adı konulur (Ergin, 2001: 152).

Üç hikâyede yer alan kahramanlardan Boğaç ve Bamsı Beyrek göstermiş oldukları kahramanlıklar neticesinde ad almaya hak kazanmışken Basat ise bir kahramanlık olmasa da aslanların onu büyütmüş olması ad almasına sebep olmuştur. Boğaç ve Basat tabiata ait bir unsurun alt etmesiyle ad almaları mümkün olmuştur. Bamsı Beyrek ise düşmanları yenmesi sonucu ad almaya hak kazanmıştır. Hatta Kam Püre oğlunun yapmış olduğu kahramanlığı teyit etmek için bezirgânlara "Bre, benim oğlum baş mı kesti, kan mı döktü?" bezirgânlar da "Evet baş kesti, kan döktü, adam devirdi" derler. Tekrar Kam Püre, "Bre, bu oğlana ad koyacak kadar var mıdır?" dedi. Bezirgânlar "Evet sultanım, fazladır." dediler (Ergin, 2001: 61). Çünkü on altı yıl bir kahramanlık bekleyen baba oğluna ad koyamadığından muzdariptir. Bu kahramanlıklar sonrasında hikâyelerdeki oğlanlar için ad koyma toyu düzenlenmiştir. Bu toy neticesinde artık oğlanlar erişkinler topluluğunun bir üyesi olmuş ve kahraman sosyal bir kabul olarak ad almıştır. Ad verme işini, hem hüneri, hem de hünerin sonucunda ad ve diğer beylik unsurlarını hak ettiklerini onamak üzere Dede Korkut çağrılır. Çünkü Dede Korkut törenin temsilcisi konumundadır. Genç alpin töreye uygun olarak bir davranış sergilediğini tescil eder. Böylece genç alp Oğuz toplumuna katılmış, sosyolojik olarak varlığını ispat etmiş, beylik ve evlilik yapabileceğini ortaya koymuştur (Duymaz, 2005: 51-52).

6. Düşün Toyları

İlk avını veya ilk savaşını yaparak alplığını ortaya koyan kahraman, erişkin olmuş, ilk cinsel temasa veya toplumun onadığı şekliyle evliliğe hazır hâle gelmiştir.

Eski Türk kültüründe var olan ve günümüz Türk dünyasında da sıklıkla tertip edilen düşün toylarında büyük kalabalıklar bu birleşmede duydukları memnuniyetin ifadesi olarak bir araya gelirler. Düşün toyları ilk zamanlarda her ne kadar hükümdar ailesinin evlilik törenleri ile ilgili olsa da diğer toylardan farklı olarak her statüye sahip insanlar da düşün toyu tertip edebilir ve yine statülerine göre düşün katılanlara ziyafet verebilirler (Çelepi, 2017: 37).

Eski Türklerde düşün bir nevi birlik beraberliği sağlayan Türk insanını bir araya getiren bir toydur. Türk hayatının temelini oluşturan evlenme düşün yemeği ile başlardı. Günümüzde de düşün yemeği geleneğinin devam ettiği görülmektedir. Toyların en

büyüğü düğün toyu olarak yapılırdı (Koçak, 2011: 151). Düğün, iki gencin evlendiği sırada yapılan büyük bir toydur. Toy etmek, düğün yapmak, eğlence tertiplemek, ziyafet vermek anlamına da gelmektedir. Düğün aşısı ve açları doyurma anlayışı da bütün Türklerin müşterek inançlarından biridir.

Dede Korkut Kitabı'nda düğün toylarına Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu ve Uşun Koca Oğlu Seyrek Boyu'nda rastlanılmaktadır. Özellikle Bamsı Beyrek hikâyesinde düğün sahneleri ayrıntılarıyla yer almaktadır. Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde düğün toyu, küçük düğün ve büyük düğün ifadesiyle ikiye ayrılmaktadır. Küçük düğün ifadesiyle nişan merasimi, büyük düğün ifadesiyle de asıl düğün merasimi kastedilmektedir (Bakırcı, 2018: 15).

Bamsı Beyrek ile Banu Çiçek'in evlenmesi Dede Korkut Kitabı'nda düğün merasiminin ilkidir. Burada, Dede Korkut Deli Karçar'ın isteklerini yerine getirince düğün hazırlıkları başlar. Düğün hazırlıklarından ilki gerdek çadırının kurulmasıdır. "Oğuz zamanında bir yiğit ki evlense ok atardı, oku nereye düşse orada gelin odası dikerdi. Beyrek Han da okunu attı, dibine gelin odasını dikti" (Ergin, 2001: 69). Ancak Bamsı Beyrek, o gece Bayburt Hisarı'nın beyi tarafından esir edilir. Aradan tam on altı yıl geçer. Yalancıoğlu Yaltacuk, Bamsı Beyrek'in ölüm haberini getirerek Banu Çiçek'le evlenmeye hak kazanır. Beyrek, Yaltacuk'la Banu Çiçek'in düğünlerinin yapıldığı gün Bayburt Hisarı Beyinin kızı tarafından evlenme şartıyla serbest bırakılır ve bir ozan kılığında düğüne gelir. Oğuzlarda düğün sırasında güveyinin yüzüğüne ok atma merasimi yapılmaktadır. Beyrek de güveyinin yüzüğüne ok atar ve yüzüğü ikiye ayırır. Bunun üzerine Kazan Bey; "Bre deli ozan benden ne dilersin, çadırılı otağ mı dilersin, kul hizmetçi mi dilersin, altın akçe mi dilersin, vereyim dedi. Beyrek der: Sultanım beni bıraksan da şölen yemeğinin yanına varsam, karnım açtır, doyursam dedi. Kazan der: Deli ozan devletini tepti, beyler bugünkü beyliğim bunun olsun, bırakın nereye giderse gitsin, neylerse eylesin dedi." (Ergin, 2001: 83). Beyrek buyruk üzerine düğün yemeğinin yapıldığı yere gelir ve düğün yemeklerini dağıtır. Bu durumdan anlaşıldığı gibi Oğuzlar düğün toyuna gelen misafirlere ikram için yemekler hazırladıkları görülmektedir. Özellikle düğünlerde yemek verilmesi Anadolu'da vazgeçilmez bir gelenektir. Hatta bazı yörelerde düğün yemeklerinin özel bir listesi vardır. O listedeki yemeklerin dışına çıkılmaz ve bazı yörelerimizde bu yemeklerin sırası bile vardır (Gönen, 2006: 69).

Hikâyelerde diğer bir düğün ise Kan Turalı ile Selcen Hatun arasında yapılan düğündür. Kan Turalı, çeşitli mücadelelerden sonra Oğuz'a varır. Babası oğlancığını gördü Allah'a şükürler eyledi. Oğlu ve geliniyle Kanglı Koca Oğuz'a girdi. Yeşil, alaca, güzel çimene çadır dikti. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Düğün etti. Kudretli Oğuz beylerini ağırladı. Altınlıca gölgeliğini dikip Kan Turalı gelin odasına girip muradına maksuduna erişti (Ergin, 2001: 142).

Dede Korkut Kitabı'nda düğün konusunun işlendiği başka bir hikâye de Uşun Koca Oğlu Seyrek Boyu'dur. Burada Uşun Koca'nın büyük oğlu Egrek, Alınca kalesinde esir düşer. Bu haber Seyrek'ten saklanır. Tesadüfen abisinin esir olduğunu öğrenen Seyrek, anasına durumu sorar ve gerçeği öğrenir. Kardeşini esirlikten kurtarmak için hareket eden Seyrek'i Salur Kazan'ın tavsiyesiyle evlendirmek isterler. "Acele düğün dernek ettiler. Attan aygır deveden erkek deve, koyundan koç kestiler. Oğlanı gelin odasına koydular." (Ergin, 2001: 182).

Her iki hikâyede de düğün toyunda attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirildiği ve gelen misafirlere ikram edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca düğüne katılan misafirlerin yiyip içtikten sonra çeşitli eğlenceler yaptıkları da görülmektedir. Bamsı Beyrek hikâyesinde dikkat çeken unsurlardan biri de düğünde davul ve zurnacıların varlığıdır. Zira Beyrek, kadınların eğlendiği yere geldiğinde davulcuları ve zurnacıları kovmuştur. Demek ki o günün düğünlerinde davul ve zurnanın olması bugün Anadolu'nun pek çok yöresinde düğünlerin vazgeçilmez unsuru davul ve zurnanın kökenlerinin nerelerde bulunduğunu göstermesi açısından da önemlidir. Anadolu'da düğünde çalınan müzik aletlerinin yöreden yöreye değişiklik gösterdiğini de belirtmekte yarar vardır (Bakırcı, 2018: 17-18).

Evlilikle ilgili toyların ana unsurları bakımından diğer toylardan pek farkı yoktur. Ancak düzenlenen toylardan evliliğin de han, töre ve halk tarafından tanınmış sosyal bir kurum olduğu sonucu çıkar. Dede Korkut'un bu düğünlerde çalıp söylemesi de evliliklerin onanması anlamını taşır (Duymaz, 2005: 54).

7. Yağma Toyları

Devlet yöneticilerinin halkın temel ihtiyaçlarını karşılama düşüncelerinden kaynaklı olarak yağma kültürü oluşmuştur. Yağma toyunda Oğuz töresine göre hanın yılda bir kez halkına malını yağmalatması söz konusudur. Bu törene aynı zamanda potlaç adı da verilmektedir.

Hükümdarın büyüklüğünü gösteren yağma toyları, Farsçaya han-ı yağma olarak geçmiş, Farsça şekli şeylan olan bu toy, Türkçeye şölen şeklinde geri dönmüştür. Divanü Lûgat'it-Türk'te ise yağma toyuna kençliyü adı verilmiştir. Kaşgarlı Mahmut, bu kelimeyi "Hanların düğünlerinde veya bayramlarda otuz arşın yüksekliğinde ve minare gibi, yağma edilmek için yapılmış bir sofradır." şeklinde açıklamıştır (DLT, 1999: 438).

Potlaç ilkel kavimlere mahsus gayet ehemmiyetli bir âdettir. Bu kural bilhassa Kuzey Amerika'nın batı tarafında yaşayan kavimlerde bütünüyle yaşamaktadır. Bu kuralın aslı çok masraflı, muhteşem bir ziyafettir. Bu ziyafette misafirlerin yiyebileceklerinden çok fazla gıdalar, giyebileceklerinden çok fazla elbiseler ve bilhassa tepeler teşkil edecek kadar bakır kaplar, yorganlık deriler gibi çeşitli eşyalar yığılır. Davet sahibi, bütün bu şeylerin davetliler tarafından alınıp götürülmesini teklif eder (Gökalp, 2015: 81-82). Devlet yöneticilerinin bu törenlerin sonunda kendi mallarını yağmalatmaları önemli bir ayrıntıdır. Gücünü Tanrı'dan ve bu inancı paylaşan halktan alan yöneticiler, senenin belli dönemlerinde yapılan çeşitli törenlerin sonunda mallarını yağmalattırırlar. Bu yağma toyu aynı zamanda gösteriş ve meydan okumadır. Belirlenen alanda mallarını yığan hükümdar, törenin sonunda oradan hiçbir şey almadan ayrılır. Törene katılanlar, belirli düzen içerisinde malları alıp giderler. Türklerde hükümlerlik gereği sayılan ve devlette idari sorumluluk taşıyan herkesin katılması mecburi büyük resmi ziyafetler ve umumiyetle hakan sofrasının halka açık tutulması ve hatta yemeklerdeki sofranın takımlarının davetliler tarafından yağma edilmesi bunun sembolik belirtisidir (Kafesoğlu, 2015: 247).

Dede Korkut Kitabı'nda yağma toyuna en güzel örnek olacak hikâye, İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyreğin Öldüğü hikâyedir. Bu hikâye yağma geleneğinin ihlalini, bu yüzden İç Oğuz'un Taş Oğuz'a asi olmasını ve böylece çıkan iç kavgada Dede Korkut'un sempatik kahramanı Beyrek'in ölmesini işlenmektedir (Duymaz, 2005: 56).

“Üç Ok, Boz Ok bir araya gelse Kazan evini yağmalatırdı. Kazan tekrar evini yağmalattı. Amma Dış Oğuz beraber bulunmadı. Sadece İç Oğuz yağmaladı. Ne zaman Kazan evini yağmalatsa helallisinin elini tutar, dışarı çıkardı, ondan sonra yağma ederlerdi. Dış Oğuz beylerinin Aruz, Emen ve diğer beyler bunu işittiler, dediler ki bak bak, şimdiye kadar Kazan'ın evini beraber yağma ederdik, şimdi niçin beraber olmayalım dediler. Söz birliği ile bütün Dış Oğuz beyleri Kazan'a gelmediler, düşmanlık eylediler.” (Ergin, 2001: 205). şeklinde tasvir edilen yağma toyu, Salur Kazan tarafından yılda bir kez düzenlenmektedir.

Aslında yağma toyunu hanlar hanı Bayındır Han'ın vermesi gerekirken Salur Kazan vermiştir. Bayındır Han daha çok ikinci planda görülmektedir. Bir anlamda Bayındır Han'ın boy beyleri üzerindeki hükümranlılığı semboliktir. Bayındır Han, ara ara düzenlediği şöenler ve verdiği akın izinleriyle hikâyelerde ortaya çıkmaktadır. Onun yerini Oğuz alplarının başı sıfatıyla Beylerbeyi ve Bayındır Han'ın güveyisi Salur boyundan Salur Kazan almıştır. Salur Kazan, metinlerde bey, han, alplar başı gibi unvanlarla anılmaktadır (Bakırcı, 2017: 21).

Devleti temsil eden Kazan'ın mal ve serveti devletindir. Devlet baba, millet ise devletin sahibidir. Kazan, malını ve servetini devletin asıl sahibi olan halka yağma ettirerek adaleti sağlamak istemiştir. Ancak toya, İç Oğuz beyleri davet edilmiş Dış Oğuz beyleri davet edilmemiştir. Dış Oğuz beyleri davet edilmediği için Salur Kazan'a isyan etmişlerdir. Yağma toyuna davet edilmemek isyan sebebidir. Çünkü düşmandan elde edilen servetin veya ganimetin eşit olarak halka dağıtılması gereklidir. Salur Kazan, İç Oğuz'u davet edip Dış Oğuz'u davet etmeyerek törenin dışına çıkmıştır. Adı geçen boyda tarihin bilinmeyen dönemlerinden itibaren gerçekleştirilen bir geleneğin herhangi bir gerekçe gösterilmeden tarafların biri için bozulması düzenin değiştirilmesi sistemin isletilmemesi ve yeni bir yapıya geçiş sürecidir. Bu açıdan bakıldığında kendilerine verilmesi gereken hakkı aramak adına hareket eden Taş Oğuz Begleri bir hakkın geri alınması adına ya da bu hakkı kendilerinden alanlara karşı bir hak arama çabası içine girmişlerdir (Öncül, 2015: 216). Töre dışına çıkan Salur Kazan'a Dış Oğuz isyan etmiş önce Beyrek öldürülmüş, sonra da isyanın baş aktörü Kazan'ın dayısı Aruz öldürülmüştür. Tanrısal güce yani kuta sahip olan Salur Kazan, zenginliğini adaletli bir şekilde dağıtması gerekir. Ancak Kazan, bu adaleti sağlayamamış ve isyana sebep olmuştur. Kazan, yaptığı yanlışını anlasa da isyanı bastırmak ve İç Oğuz ile Dış Oğuz boyları arasındaki birliği tesis etmek için kan dökmek zorunda kalmıştır.

Sonuç

Türk hayatında toy vermek kutsal bir olaydır ve toyu veren kişinin de bu toyun karşılığında Tanrı tarafından ödüllendirileceği düşünülmüştür. Bu sebeple Oğuzlar arasında pek çok toy düzenlendiği görülmektedir.

Dede Korkut Kitabı bağlamında Oğuzlar arasında düzenlenen toylar, Oğuz Türklerinin hayata ve tabiata bakış açısını, toplum devlet ilişkisini, sosyal değerlerini ve töresini yansıtan önemli kurumlar olduğu görülmektedir (Duymaz 2005: 58). Han toyları, akına çıkış ve akından dönüş toyları, hacet veya dilek toyları, ad verme toyu, ilk avdan dönüş toyları, düğün toyları, yağma toyu gibi toylar çeşitli sebeplere bağlı olarak düzenlenmektedir. Bu toylar çok zengin toylardır. Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdırılıp tepe gibi et yığılmak, göl gibi kırmızı sağılmak âdettendir. Yine bu

toylarda açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir ve borçlu borcundan kurtarılır. Bu toylara bütün boylar davet edilerek milletin birlik ve beraberliği sağlanmış olur. Han, malını ve servetini yağma ettirerek sosyal adaleti oluşturma çabasındadır. Toylarda ortaya konan ilkeler, paylaşımcı ve dayanışmacı bir toplum modeli oluşturma kaygısı taşımaktadır.

Sonuç olarak Oğuz kavimlerinde düzenlenen bu toylar, tarihten günümüze kadar Türk kültür evreni içerisinde toplumun birlik ve beraberliğini, dayanışma ruhunu, paylaşma çabasını, sevinç ve üzüntülerin ortak bilincini ortaya koyan önemli törenler olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

AKTAŞ, Şerif (2000), "Dede Korkut Hikâyelerinin Edebî Değeri ve Çağdaş Yorumu Üzerine", *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni*, Ankara, s. 31-34.

AYVERDİ, İlhan (2008), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Cilt III, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

BAKIRCI, Nedim (2016), "Dede Korkut Kitabı'nda Yer Alan Hayvanlar Üzerine", *Erciyes Dergisi*, 39 (461), s. 5-15.

BAKIRCI, Nedim (2017), "Dede Korkut Kitabı'nda Sosyal Hayat", *Erciyes Dergisi*, 40 (471), s. 20-24.

BAKIRCI, Nedim (2018), "Dede Korkut Kitabı'nda ve Halk Hikâyelerinde Evlilik", *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 6 (15), s. 1-20.

ÇELEPİ, Mehmet Surur (2017), *Türk Kültür Evreninde Toy Denizli Örneği*, Konya: Kömen Yayınları.

DUYMAZ, Ali (2005), "Oğuz Kağan Destanı'ndan Dede Korkut'a Toy Geleneğinin Simgesel Anlamı ve Türk Paylaşım Modeli", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 2, Sayı 5, Bahar, s. 37-60.

ERGIN, Muharrem (2001), *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Gökalp, Ziya (2015), *Türk Medeniyeti Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

GÖKYAY, Orhan Şaik (2000), *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

GÖNEN, Sinan (2006), "Dede Korkut Hikâyeleri'nden Günümüze Yansıyan Evlilik Âdetleri", *Millî Folklor*, Bahar, Yıl 18, Sayı 69, s. 62-71.

KAFESOĞLU, İbrahim (2015), *Türk Millî Kültürü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kaşgarlı Mahmut (1999), *Divanü Lûgat'it-Türk*, Cilt III, (çev. Besim Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KOÇAK, Kürşat (2011), *Eski Türklerde Devlet Geleneği ve Törenleri (Tarih Öncesi Devirlerden Türklerin İslam Dini Medeniyetine Girişine Kadar)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara.

ÖNCÜL, Kürşat (2015), "Siyasal Çatışma Kavramını Dede Korkut'taki Bir Hikâye Üzerinden Yeniden Okumak", *Düşünce Hayatımızda ve Kültürümüzde Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu Tebliğler*, (haz. Fatih Yalçın-Kürşad Kara), Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları, s. 213-218.

SAKAOĞLU, Saim (1998), ***Dede Korkut Kitabı*** (*İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar*), Cilt I, Konya: Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.

TDK (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.